

Павловська С.В.,
здобувач освітнього рівня бакалавр
292 «Міжнародні економічні відносини»
Науковий керівник: **Грабчук О.В.,**
к.н.д.у., доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

НОВІ ВИКЛИКИ ТА АДАПТАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України суттєво вплинула та перебудувала як економічний, так і правовий простір, створюючи безпрецедентні виклики для фінансових розслідувань. З одного боку, відбулося стрімке зростання фінансових злочинів, пов'язаних з розкраданням гуманітарної допомоги, військовим майном, нецільовим використанням держаних коштів на оборону, а також шахрайством, що часто маскується під волонтерську діяльність. З іншого боку, ефективність розслідувань знижується у зв'язку з обмеженням доступу до баз даних чи реєстрів. В таких умовах, традиційні підходи щодо фінансових розслідувань втратили свою ефективність, що зумовило нагальну потребу в швидкій та ефективній адаптації вже наявних механізмів, модернізації інструментів і процедур, розробці нових методів протидії фінансовим гібридним загрозам та забезпечення економічної безпеки в умовах підвищеного ризику та обмежених ресурсів. Українська влада запровадила дуалістичний підхід, одночасно спрощуючи процедури та посилюючи контроль за санкційною політикою та воєнною корупцією. Так, регуляторна база та система фінансового моніторингу були адаптовані НБУ для забезпечення фінансової стійкості в умовах війни та масового переміщення, що призвело до кодифікації гнучких, довгострокових правил у Постанові НБУ № 153 (набула чинності з 1 січня 2025 року), яка замінила початкові кризові заходи. Ці зміни передбачали суттєві спрощення процедур KYC/CDD для населення, зокрема, впровадження спрощеної ідентифікації покупців облігацій внутрішньої державної позики «Військових облігацій» для швидкого залучення коштів (із застереженням про посилений моніторинг ризиків легалізації воєнних злочинів), а також дозвіл приймати прострочені ідентифікаційні документи та підвищення лімітів для віддаленої верифікації для підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Одночасно з цими послабленнями, НБУ посилив свою наглядову функцію, запровадивши особливий порядок нагляду, що демонструє гнучкість у методах перевірок з метою збереження контролю попри безпекові ризики [1]. Крім того, нагляд продовжують інші суб'єкти державного фінансового моніторингу, зокрема НКЦПФР, забезпечуючи загальну безперервність фінансового контролю.

У розвиток теми контролю за ризиками у воєнних умовах, правоохоронні органи, зокрема НАБУ та САП, сфокусували розслідування на типологіях фінансових злочинів, пов'язаних із державними ресурсами та міжнародною допомогою, що створює нові виклики для фінансових аналітиків. Основним пріоритетом стала корупція у сфері державних та військових закупівель, де основною схемою є штучне завищення цін через контрольовані фірми-посередники. Яскравим прикладом є справа щодо закупівель «Укрзалізниці» на суму 63,9 млн грн, де посадовці свідомо ігнорували ринкові ціни та вигідні пропозиції, а кошти виводилися на закордонні фіктивні компанії для легалізації. Крім того, прискорення оборонного виробництва породжує ризики, про що свідчать виявлені аудитором контракти на озброєння з різницею у ціні понад 5,4 млрд грн порівняно з найнижчими пропозиціями [2]. Друга значна типологія – зловживання гуманітарною та благодійною допомогою, що кваліфікується за ст. 201-2 ККУ, де зафіксовано понад 247 кримінальних проваджень. Наймасштабніша справа стосується фонду «Збережи Україну» (Save UA), службові особи якого підозрюються у привласненні та легалізації близько 400 млн грн (ймовірно до 1 млрд грн), зібраних як пожертви, шляхом їх перерахування на рахунки підконтрольних фіктивних ФОП та ТОВ [3]. Ці розслідування підкреслюють необхідність міжнародної співпраці, оперативного доступу до банківської таємниці та адаптації фінансового профілювання для ефективного протистояння використанню «м'яких цілей» (благодійних фондів) для відмивання коштів. Продовженням цих викликів стають і операційні виклики через обмеження доступу до публічних реєстрів з міркувань безпеки, що значно уповільнило виявлення та арешт активів.

Таким чином, повномасштабна агресія російської федерації різко ускладнила фінансовий ландшафт України, спричинивши зростання фінансових злочинів і одночасно обмеживши можливості правоохоронців через технічні та оперативні бар'єри. У відповідь держава модернізує систему фінансового моніторингу, поєднуючи спрощення процедур для громадян із посиленням контролем за оборонними закупівлями, гуманітарною допомогою та санкційними ризиками. НБУ, НКЦПФР та інші органи посилюють нагляд, адаптують нормативну базу та впроваджують технологічні інструменти. У цих умовах важливого значення набувають міжнародна співпраця, доступ до даних і контроль активів, що формують основу стійкості фінансової безпеки України під час війни.

Список використаних джерел

1. Оновлено порядок організації виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду у сфері реалізації санкційної політики протягом дії воєнного стану. 23 грудня 2024 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/onovleno-poryadok-organizatsiyi-vikonannya-okremih-vimog-zakonodavstva-u-sferi-finansovogo-monitoringu-valyutnogo-naglyadu-naglyadu-u-sferi-realizatsiyi-sanktsiynoyi-politiki-protyagom-diyi-voyennogo-stanu>
2. Корупція у закупівлях продуктів під час війни: слідство завершено. 17 грудня 2024 р. URL: <https://nabu.gov.ua/news/koruptciia-u-zakupivliakh-produktiv-pid-chas-viyiny-slidstvo-zaversheno/>
3. Справа по розкраданню коштів та гуманітарної допомоги в сумі близько 400 млн. грн. близька до завершення. Україна кримінальна. 31 жовтня 2024 р. URL: <https://cripo.com.ua/news/crime/sprava-po-rozkradannyu-koshtiv-ta-gumanitarnoyi-dopomogy-v-sumi-blyzko-400-mln-grn-blyzka-do-zavershennya/>